

NOVE CIPELE

Odlomak romana „Avlija na Jaliји”

Svakodnevnica je daleko, daleko od mene. Otkinula se, otrpnula je nekud u zrak. U mislima zbogom joj kažem i za njom ne žalim. Sve je izmenjeno od jutros. Sve je dobilo drugi izgled, boju i sjaj. I nebo i sunce i naša avlija i svi oni koji se oko mene kreću, dišu i gledaju izmenjeni su u mojim očima. Sve se smeši, sve peva, sve se raduje oko mene, u meni, gore, dole, na sve strane... Čini se kao da je svemu i svakome znano da je oživeo moj davnašnji san: dobila sam nove cipele. Žute. Duboke. Na „kapne”.

Dok sa zanosom i divljenjem, kao opsednuta posmatram nove cipele koje, ponosne i gorde, kao vojnici uspravno stoje na polegnutom jastuku „minderluka”, kao iz nekog dalekog kraja čujem odjek glasa moje majke koja mi daje na znanje:

— Večeras ih nećeš ponoviti... Nego tek sutra...

Skoro uvek se nešto u meni buni i želi da protuslovi onome čemu me majka primorava da usvojim kao „najbolje” i „najpametnije”. Ovoga puta njene sam reči prihvatila kao umesne i mudro na mesto postavljene. Zaista, zašto da navučem večeras nove cipele? Ko će ih gledati? Ko će ih videti? Zar će im iko pokloniti značaj kakav zaslužuju?

Kada se budu upalile sve svetiljke, kada svečanost dozove mnoge goste i „maske” u svoje uzavrelo krilo, ko će od njih u sebičnoj razdraganosti i veselju da spusti oči i uperi radoznalost na nove cipele nekakve devoјčice, koja će zajedno sa ostalom decom iz avlije sedeti u „velikoj sobi”, u poluosvetljenom uglu, za „dečjim stolom”? U takvim nesvakodnevnim trenucima („Mezas di Purim” se svetkuje samo jednom godišnje), deca su sporedna lica na koja se ne obraća pažnja i ne pridaje im se ni najmanje važnosti. Od kada znam za svoju ličnost, od kada pamtim svoje postojanje znam: uvek je tako bilo.

U središtu Jaliје, u okviru veseloga zabavišta dečje svetkovanje purimskoga praznika ostvariće se u punoj meri tek kada prođe ova noć i ozari se jutro. Tada ću ja da se ponovim! Pokazaću se u novim cipelama malim mojim drugovima i drugaricama. Oni će da im se

dive, i pokloniće im isti značaj kakav sam im sama pridala — jer, ko od njih bolje da znade šta znače nove cipele onome koji je dugo na njih čekao.

*

Od jutros, uoči dugo priželjkivane purimske svečanosti, primanja gostiju i „maske” za „Mezas di Purim”, sve žene u našoj avliji u zajedničkoj kuhinji imaju pune ruke posla. Mesi se. Kuva. Peče. I prepire. I viče. I plače... Deca zaviruju u kujnu. Kroz prozor. Kroz vrata. Ulaze. Izlaze. Smetaju.

Iako bez škrtarenja po njima svakoga časa padaju bubotci i prilepljuju im se zaušci, ne napuštaju deca danas bojište lakoga srca. Htela bih videti koje bi od njih imalo volje i odvažnosti (ja to nemam) da se svojevolumno odrekne neolizanih kašika i neostruženih šerpenja slasnih sadržina do kojih se često ne dolazi.

Žuri se, žuri, žuri na sve strane. Spušta se u podrum. Penje se na tavan. Trči se u bakalnicu još po koju šoljicu zejtina i sirćeta i još po koji gram cimeta ili bibera... Kada se bude smrklo, kada skazaljke na časovniku označe osam sati, treba sve već da bude pripremljeno i uređeno, da u miru svako od zvanica uzmogne da zasedne na određeno mesto.

Pred uglednim gostima („Biće ih puno večeras!”, uverava moj otac) postaviće se, kao i uvek u ovakvim prilikama, ponajbolji zalogaji — najukusnija jela i đakonije. Gosti će da žvaću i grickaju preko cele noći — sve do zore.

— Biće večeras lumperaja! — prolazeći pokraj kuhinje gazda-Kalef je dobacio zaposlenim ženama, nakrivivši kao pijanac šešir na uvo. — Samo fino da spremite, gazdarice, — dodao je sa važnošću, — da se ne obrukamo pred gostima i „maskama”. Lako ćemo posle cele nedelje da kuvamo postan pasulj i kačamak...

*

Muzika je bila smeštena u pretsoblju. Čiča-Toma, naš komšija, zvan „bandist”, zauzeo je dostojanstven stav za svojim basom u jednom uglu nasuprot „velike sobe”. Uz njega su bili njegovi sinovi. Bas će pratiti njihove violine. A muzika će biti besplatna.

— Komšije smo, bre, brate... Džabe će sviramo za vas... — izjavio je čiča-Toma od jutros, u trenutku kada je gazda-Kalef hteo s njime da stupi u pogodbu pitajući ga koliko će trebati muzika da se plati.

A u „velikoj sobi” sedeli su već birani gosti po redu i rasporedu ranije zamišljenom. Tu je bio kmet beogradske opštine (zaslužan građanin sa mnogo ordenja), njegova žena učiteljica osnovne škole sa Doréola (— Budi fina pred njom, i lepo joj kaži: „ljubim ruke!” — savetovala me je majka pre početka zabave. — Kada ujesen pođeš u prvi razred, ona će te u školi učiti...), moja baba-Rifka, tija-Lavra „la mestra” (poznata po tome što drži zabavište za nevaljalu decu sa

Jalije), dorćolski furundžija čiča-Janićije kome je jesenas umrla žena, i još mnogi, mnogi drugi...

Naša pralja za „veliki veš“, baba-Nasta, po komšiluku priča vazda istu priču o čiča-Janićijevoj pokojnici:

— Bila je debela, sirota žena... Salo joj je pritiskivalo srce. Da omršavi jela je svakoga dana po tri limuna. Od njih se lagano sušila, dobila je jektiku, pa umrla...

I moja tetka-Duda se računa u počasne zvanice kojoj je večeras mesto među odabranim gostima. Ona je dugogodišnja udovica. Živi s ćerkom. Braća je pomažu.

Nedavno su dve komšinice iz naše avlije o njoj razgojarale, zabrinute za njenu sudbinu.

Prva:

— Dudina Debora će morati hoćeš-nećeš da uči za doktora... Ko će devojkicu uzeti bez miraza...

Ona druga, zavrtivši glavom i odmahnuvši rukom, s uzdahom je potvrdila:

— Imaš pravo. Sirota Duda!

— Gospodin Menahem će večeras do gospojce-Bukice sedeti. Da pričaju... Da se razgovaraju... I da se bolje upoznaju... — objavlila je celom komšiluku tetka-Anula, prva rođaka gospojce-Bukice, u čijem se stanu večeras svetkuje veseli praznik.

Tetka-Anuline reči nisu bile uzaludno nabačene. Uistinu, evo, vidim ih, oni sede zajedno jedno kraj drugoga. Gledaju se. Smeše se jedno drugome...

Gospojca-Bukica je tri godine pohađala pansionat u Beču. Govori nemački. Svira klavir. Meni se naročito sviđaju njene zlaćane kose, bele ruke i sedefasti nokti. A nalazim i bez toga da je krasna, prekrasna devojkica!

Moja tetka-Netika, njena drugarica iz osnovne škole, tvrdi međutim da nije istina!, gospojca-Bukica nije ni najmanje lepa, nego ona samo stoga lepo izgleda što se „maže“ Ljubičica-kremom i puderom...

Bilo kako mu drago, ovako ili onako, tek jedno je sigurno, cela Solunska ulica o tome pripoveda: „Gospojca-Bukica će se udati za gospodina-Menahema”...

Gospodin-Menahem je u Pešti učio za knjižara, a miraz gospojce-Bukice će mu pomoći da uzmogne otvoriti sopstvenu knjižaru, negde na Dorćolu. Tu bi on, kako sam već više puta čula da se hvali bio „sopstveni gazda”.

*

Kada su, usred meteža uskomešanih glasova razdraganih gostiju udobno smeštenih na svojim mestima, zazvučale prve reči naučene glume (već cele ove nedelje kroz pukotinu podrumskih vrata slušala sam i videla odlomke ove pretstave), izgovorene ispod „larfi” od crnih krpa, tiranina-Amama (Mošika) i njegovog sudca (Avra-

mika), u celoj prostoriji nastala je tišina slična tišinama koje stvaraju odredi „Velikog posta“ u sinagozi.

— Pogledajte, narode, tiranina Amana! — izrekao je sudac (Avramiku) sekući tišinu reskim glasom. — Spremio je zaveru. Hteo je da uništi jevrejski narod. — Pakleni naum sprečila je kraljica Estera. I izdala zapovest:

— Narod neka mu sudi!

— Smrt Amanu! Smrt Amanu! — povikaše uzbuđeni glasovi prisutnih gostiju, domaćina i mnogobrojne dečurlije za sviju strana bodreći sudca (Avramika) da uništi tiranina (Mošika).

Dobivši od naroda saglasnost i potsticaj, „sudac“ nije dugo oklevao da se osveti opakom „tiraninu“. Junačkim pokretom ruke iz pojasa je izvukao nož (drveni, sopstvena izrada!), besno je njime nekoliko puta zamahnuo zrakom i „ubio“ „tiranina Amana“ bez teškoća, i bez otpora, kao što se ubijaju muve u letu...

Kada je „usmrćeni“ „tiranin“ s velikim treskom pao na tle, sa sviju strana se zaorilo oduševljeno klicanje i pljeskanje:

— Živeo Avramiku! Živeo Mošiku!

Kada su Avramiku i Mošiku svoje „larfe“ otrgli s lica i svoje kartonske kalpake skinuli s glave, pošto su se prethodno više puta poklonili pred oduševljenom družinom, pridružili su se k nama za „dečji sto“. Tada nam je prišla i tetka-Streja, žena našega bakalina, i podelila svima čokoladne mišiće iz Šondine fabrike. („Šonda je to poklonio!“) Avramiku i Mošiku dobili su po dva mišića, drugi su dobili jednog. Kada je neko od nas primetio da mišići nisu oni „pravi“ (otpale su im uši, nos, ili su bili lišeni svojih repića — „poklonu se ne gleda u zube!“), onda je tetka-Streja objasnila da je to „svejedno, i tako će se oni pojesti“...

Onda su se redale „maske“ jedna za drugom. Kao najveće uzbuđenje, uz veliko oduševljenje prisutnih pojavila se kraljica Estera s dugom haljinom, raspuštenom kosom i krunom od blještavih „šljokica“. Za njom su posle ulazili jedan za drugim: Kraljević Marko i Musa Kesedžija, Džek-Trbosek, Otelo i Dezdemon, maskirani „čočeci“ iz Dardaneli-kafane, i još toliki, toliki drugi...

Za sve vreme treštao je bas. Cvilele su violine. Okretalo se kolo. Vrtio valcer... A docnije, u noći, moja tetka-Netika svojim dubokim glasom pevala je neumorno sevdalinku za sevdalinkom...

Koliko je dugo trajala zabava, ja ne znam. Nad starim tulbetom turskog amama blještalo je jutarnje sunce kada sam otvorila oči. Ležala sam u svom krevetu. Odevena.

*

Od jutros, sasvim rano, avlija je još spavala od noćasnijeg bde-nja — prolazeći kroz kapiju osetila sam da mi je hladno (kaput je bio star, uzak i kratak, nisam ga htela obući) i da me pomalo tište nove cipele. To je malenkost, dabome. Nisam se na to htela osvrnuti. Isuviše je toga, značajnoga i neobičnoga preda mnom stajalo i čekalo na moj dolazak da bih na tome mogla i za trenutak da zastanem.

Dalje, dalje. I sve dalje... Jurim... Letim... Kao da me paperje uznosi... Samo dok zaobidem prvi ugao, i još jedan uski sokačić prekoračim prodreću u središte dečje radosti. Zablistaće pred mojim očima čari i lepote purimskoga vašara na koji sam tako dugo čekala... I nije samo to. Još je i više od toga. Vašar će i mene videti u bližanju: imam nove cipele!

Neskladni zvuci pomešanih glasova truba, bubnjeva, vike, dozivanja — opšteg meteža, kao fijuci vetra dopirali su do mojih ušiju još pre nego što sam stigla očekivanom cilju. A kada se preda mnom ukazao prizor — zamaman i divotan, šarenilo i živopisnost dečjeg zabavišta, meni poznatog od ranijih godina, tek što sam koraknula među prve redove vašarskih tezgi, skladno poređanih sve do podnožja Dorćola, ispred kojih su zagovorljivi trgovci prodavali robu na račun dečjeg veselja, začula sam oko sebe graju i uskomešanost poznatih glasova. I začas su me opkolili sa sviju strana mali moji drugovi i drugarice, i znanci iz Solunske ulice, i drugih ulica bližih i daljih.

— Srećno... Srećno... — glasno su uzviknuli svi zajedno očiju uprtih u moje cipele.

— Srećno... Srećno... — odvratila sam prema njima pomno posmatrajući njihove.

Poznato je širom Jalijske, znade se još i dalje: danas je dan novih cipela. Ko ih nema nije ovamo ni došao. Ostao je kod kuće sa neutješnim mislima...

Onda smo se svi zajedno uputili obilazeći tezgom za tezgom, zureći radoznalo na izobilje i raznolikost izloženih predmeta koje može pribaviti svako kome ne manjkaju potrebna sredstva. A svako je od nas danas obezbeđen po kojim novčićem... Ja sam od oca dobila groš! Veliki. Sjajan. Nov. Da što više parica zvecku u mom džepu, groš sam promenila u četiri marijaša. I zveckam njima svakoga časa. To me zamamljuje... I prebrojavam ih s vremena na vreme. Oprezna sam: možda sam koji izgubila? Prijatan je i pouzdan taj zvuk koji potstiče usplamtelu maštu i ukazuje na mogućnost, začas, ako te je volja, ako želiš i hoćeš, da dođeš do kakve lepeze od japanske hartije, da postaneš posednikom kolačarskog srca s ogledalcetom, da se oslađiš „lušom“ od prženog šećera, da prikačiš na kovrdže taftanu „lep-tir-mašnu“, da iz punog fišeka otkidaš i grickaš leblebije, semenke i kockice, ili odjedanput da žrtvuješ celi groš i postaneš sopstvenikom čudnog kalema „diabola“. Bez nadzora, bez saveta i bez uticaja drugih danas si gospodar da se po sopstvenoj čudi i prohtevu osloniš na svoj ukus, na svoje želje i na svoju samostalnost. O, kada bi o tome nešto znali odrasli ljudi koji su se već odavno odrekli i bacili u zaborav zlatne dane svog detinjstva!

Zažarenih obraza, sva ustreptala od nabujalog zadovoljstva, u društvu ostale dece, baš u času kada sam birala diveći se nekakav šareni derdančić od staklenih zrnaca koji mi je zapeo za oko i osvojio mi srce i maštu, kao da je iz unutrašnjosti zemlje iznikla, stvorila se među nama Rahelika. Kako sam je ugledala, okrenula sam

glavu. Ona nije dobra devojčica. Do sada sam zbog njene zloće mnogo gorkih suza prolila. Neka prođe s mirom. Meni ona nije potrebna.

I moji su prijatelji isto postupili. I njima je ona mrska, premrska već odavno.

U trenutku kada je Rahelika uvidela da niko od nas nije hteo da je vidi, a ja pogotovu da je nisam ni jednim pogledom udostojila pažnje — duboko uvređena, bez mnogo čekanja, našla je pred sobom izgovor da se osveti, prosipajući oko sebe otrovne kapljice.

— Drži se kao princeza.... A pravi se „Toša”... Bolje će biti da malo promeri „kapne”... Možda će onda spustiti nos.

U prvi mah niko od nas nije znao na koga se te reči odnose. Ali, ubrzo, kada smo svi zajedno, kao po komandi spustili oči u pravcu naših cipela, očita se slika pred nama ukazala. Bez dvoumljenja bilo je na videlu: „kapne” mojih cipela bile su nejednake. Ne mnogo, malo, malecno, jedva vidljivo jedna je „kapna” bila šira od druge...

Šta sada da započnem kada je moja radost ugašena? Kamo sada da se usmerim (ovde mi opstanka više nema) kada je moj ponos srušen do temelja?

Još dugo su moje oči bile oborene (odakle mi snage da ih podignem?), a kada sam po kretanju cipela razaznala da je Rahelika otišla (ah, kako je i zloba još ujela moje srce kada sam zapazila da su „kapne” njezinih cipela bile podjednake) i kada su se jedan za drugim razišli moji mali prijatelji (otišli su... shvatila sam: bili su svedoci moga poraza, nisu hteli da me prinude da osetim još i njihovo sažaljenje), uputila sam se laganim korakom u pravcu kuće.

Na pragu sam zatekla majku.

Uplašenim glasom ona me je zapitala:

— Šta se desilo? Zašto si se vratila?

Zar da spomenem, zar da iznesem pred nju sve ono što me je maločas zapeklo i zbolelo? Hoću li od nje da zatražim da mi podnese račun i da kaže na to ko je skrivio moj jad: nesavestan trgovac koji je možda njoj podvalio prodavši joj cipele s „felerom”, ili su njene „prebrojane pare” bile sukrivcem za moju nevolju?

Srce mi je bilo stisnuto. Izgnječeno...

Ništa nisam pitala. Ništa nisam kazala. Samo sam promucala:

— Meni je hladno... I žulje me cipele...

Kada mi je majka pomogla da skinem cipele, stavljajući me u postelju brižno me je upitala:

— Boli? Boli li te mnogo?

Očiju neprekidno uperenih u cipele (nikada ih više neću nositi!), koje su bezočno virile ispod jedne stolice, sa „kapnama” što su zlobno u mene zurile, kao malopre Rahelkine oči — nisam odgovorila na majčino pitanje, već sam sa gnušanjem naglo od njih okrenula glavu na drugu stranu i briznula u plač...

Majka je sve razumela.

I nije dugo čekala da mi dokaže kako su moje patnje i njena sopstvenost. Nadnela se s nežnošću nad mojom posteljom. Poljubila me. A onda se sagnula. Uzela cipele. I napustivši sobu tiho je za sobom zatvorila vrata.